

אגדת היום

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

זבחים קא-קב | צרעת מרים

משיויון אפשר גם להפסיד

לעיתים דיון קצר בגמרא עוסק בשאלה שלכאורה אין לה השלכות מעשיות לדורות. לא רק שדיני צרעת אינם חלים היום, האגדה אף מתמקדת במקרה נקודתי של צרעת שלא יחזור עוד לעולם. זהו המקרה הייחודי של מרים, שאחרי שהצטרעה – לא היה מי שיטהר אותה. הכהן היחיד בעולם היה אחיה, וקרבת המשפחה בינה ובינו פסלה אותו מלטפל בטהרתה. אף פי על כן, בחרה הגמרא לברר מי ביצע את תהליך הטהרה של מרים, ועלינו לברר למה.

קודם לכן, עלינו להבין את האופן שבו מתנהל הדיון. הגמרא מתארת את המצב המורכב של מרים, ולבסוף מגיעה לפתרון שנשמע פשוט – הקדוש ברוך הוא יטהר את מרים. ללא דברי הגמרא, נראה שכך היינו מבינים את פשט הפסוקים, מרים מקבלת את טומאתה מידי ה' ונטהרת בידי ה'. האגדה מחדשת שהמצב לא היה כל כך פשוט, וכנראה גם הפתרון איננו מובן מאליו. אבל גם תיאור המצב אינו ברור – האם אהרון היה הכהן היחיד? אמנם הגיוני שבניו הכהנים נפסלו

מרים מי הסגירה? אי תימא משה הסגירה, משה זר הוא, ואין זר רואה את הנגעים! ואי תימר אהרן הסגירה, אהרן קרוב הוא, ואין קרוב רואה את הנגעים! אלא כבוד גדול חלק לה הקדוש ברוך הוא למרים, אותה שעה: אני כהן ואני מסגירה, אני חולטה ואני פוטר.

מאותה סיבה שהוא נפסל, שכן גם הם בני משפחה של מרים, אבל היה מצופה מהגמרא להגיד זאת כשהיא פורסת את כל האפשרויות. מנגד, את האפשרות הנוספת שהעלתה הגמרא, לכאורה לא הייתה סיבה להעלות – למה שנחשוב שמשה יטהר את מרים? אם כל אדם שאינו כהן אינו יכול לטהר נגעים, מה ההבדל בין משה לכל אדם אחר?

הבחירה של הגמרא להזכיר את משה, ומנגד לא להזכיר את בני אהרון, יוצרת מצב שבו שלוש דמויות נוכחות בדיון: משה, אהרון ומרים. אלה בדיוק שלוש הדמויות המעורבות בסיפור. מתבקש להגיד שהדיון סביב טהרתה של מרים הוא מעין המשך לסיפור הכתוב בתורה: לאחר שגילתה מרים כי היא מצרעת, היא מצאה את עצמה מול משה ואהרון. שניהם לא יכלו לעזור לה.

נתבונן קצת יותר במצב הזה, שבו מרים עומדת מול משה ואהרון. רק לפני רגע יחסי הכוחות ביניהם היו שונים: מרים הייתה בצד של אהרון, ודיברה עמו על משה. גם אם חלוקות הדעות בנוגע לתוכן דבריה, מהקשר הפסוקים משמע שהיא דיברה נגד מעמד-העל שלו, עד שבא הקב"ה והבהיר כי נבואת משה עליונה מנבואת כל נביא. במילים אחרות: מרים דיברה עם אהרון כשווה לו, וטענה שבמידה מסוימת גם משה שווה לשניהם, "הלא גם בנו דיבר". זו בדיוק המציאות שנוצרת לאחר שמרים מצטרעת: לאהרון יש יחסי קרבה למרים – ולכן אינו יכול לטהר אותה, ומשה נחשב לנביא רגיל ללא יכולות מיוחדות. זו התמונה ששרטטה מרים, והנה היא מתגשמת לנגד עיניה – וכובלת אותה לצרעתה. מצב זה מוכיח את הצורך במעמדם העליון של משה ואהרון. אם יהיו שווים לכולם, לא יוכלו לחלץ את כולם במקרה של טומאה. מסקנה זו מתחדדת בעיקר לפי גרסת מדרש תנחומא לאגדה, המובאת בפירוש רש"י לתורה על פסוקים אלה. לפי גרסה זו, המבוי הסתום של מרים הוא הסיבה לתפילתו של משה. לפי הכללים המקובלים המצורע אינו אמור להתפלל, אלא לעבור תהליך אצל הכהן עד שיטהר. מדוע אהרון צריך לפנות אל משה שיזעק אל ה'? התשובה היא שאין דרך אחרת. הדרך הרגילה היא להסתמך על מעמדו הייחודי והקדוש של הכהן, ומרים – מתוך רצונה הכן והטהור ליצור שיויון בינה ובין משה ואהרון – איבדה את הדרך הזאת. לפי גרסה זו, לא די בהכרה במעלתו של אהרון, אלא שנצרכת גם מעלתו של משה. רק אדון הנביאים, בעל היכולת לדבר עם ה' בכל עת, יכול לפנות אל הקדוש ברוך הוא ולקבל מענה מיד. עם כל חשיבותו של ערך השיויון, כדי להתרומם ממצוקה רוחנית יש צורך בכהן גדול שיטהר, ובנביא שיתפלל אל ה' ויביא לישועה.

אולם יש לציין שבשונה מהמדרש, אצלנו לא מוזכרת תפילת משה, ובמקומה מופיע חסדו הגדול של הקדוש ברוך הוא. לפי לשון הגמרא, כבוד גדול עשה הקדוש ברוך הוא למרים בזה שהוא טימאה והוא טיהרה. עם כל הביקורת שעולה מהתורה כלפי דבריה של מרים, עדיין גדול כבודה, ומי שגער בה הוא גם מי שמרפא אותה. ואולי בזאת אומרת האגדה: אם בסופו של דבר הקדוש ברוך הוא נעתר למרים וטיהר אותה בעצמו, יש מידה של אמת בדבריה על הקשר בין כל נביא לה'.